

Гофман О. Р.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права і процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID: 0000-0002-3034-6550

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ СТИМУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Дана наукова стаття присвячена змістовно-аналітичній характеристиці стимулювання як важливо чинника економіки, особливо в періоді військового стану, адже стимулювання господарської діяльності – це не просто «допомога бізнесу», а комплексна стратегія держави та ринкових інститутів, яка представляє собою систему правових, економічних та організаційних важелів, спрямованих на спонукання суб'єктів господарювання до певної (бажаної для суспільства) поведінки.

Визначено, що стимулювання в контексті засобу державного регулювання та практичної реалізації функції стимулювання через три основні площини: економічний інструментарій («матеріальний інтерес») шляхом створення умов, за яких підприємцю стає вигідно інвестувати, експортувати або впроваджувати інновації, що включає податкові пільги, наприклад, зниження ставок для ІТ-сектору, «зеленої» енергетики або стартапів (наприклад, індустріальні парки), доступний ресурс, наприклад, пільгове кредитування (програми на кшталт «5-7-9 %»), гранти на розвиток переробної промисловості та державні замовлення, наприклад, гарантований збут продукції для стратегічно важливих галузей; правовий та регуляторний інструментарій («сприятливе середовище») або зменшення «тертя» у системі через дерегуляцію та захист прав, що включає: дерегуляцію, наприклад, скасування зайвих ліцензій та дозволів, стабільність шляхом передбачуваності та своєчасності законодавства (щоб правила гри не змінювалися щомісяця) та захист інвестицій, наприклад, ефективну судову систему та дієві механізми страхування воєнно-політичних ризиків.

Доведено, що стимулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану – це стратегія «економічного фронту», де головна мета зміщується з простого зростання на забезпечення стійкості (resilience), обороноздатності та швидкої адаптації.

Key words: стимулювання, засіб державного регулювання, сфера господарювання, програмування господарської діяльності, стимулююча функція, воєнна економіка, обороноздатність.

Hofman O. R. Economic and legal aspect of incentives in the context of a war economy

Abstract. This scientific article is devoted to the substantive and analytical characteristics of stimulation as an important factor in the economy, especially during the period of martial law, because the stimulation of economic activity is not just “business assistance”, but a comprehensive strategy of the state and market institutions, which represents a system of legal, economic and organizational levers aimed at encouraging economic entities to a certain (desirable for society) behavior.

It has been determined that incentives in the context of a means of state regulation and the practical implementation of the incentive function through three main areas: economic tools (“material interest”) by creating conditions under which it becomes profitable for an entrepreneur to invest, export or introduce innovations, which includes tax benefits, for example, reduced rates for the IT sector, “green” energy or startups (for example, industrial parks), available resources, for example, preferential lending (programs such as “5-7-9%”), grants for the development of the processing industry and government orders, for example, guaranteed sales of products for strategically important industries; legal and regulatory tools (“enabling environment”) or reducing “friction” in the system through deregulation and protection of rights, which includes: deregulation, for example, the abolition of unnecessary licenses and permits, stability through predictability and timeliness of legislation (so that the rules of the game do not change every month) and investment protection, for example, an effective judicial system and effective mechanisms for insuring military and political risks.

It has been proven that stimulating economic activity under martial law is a strategy of the “economic front”, where the main goal shifts from simple growth to ensuring resilience, defense capability and rapid adaptation.

Key words: *stimulation, means of state regulation, sphere of management, programming of economic activity, stimulating function, military economy, defense capability.*

Вступ. Стимулювання є важливою господарсько-правовою категорією та засобом державного регулювання, яке набуло особливого значення в умовах воєнного стану.

Метою статті є визначення стимулювання як важливої складової воєнної економіки з точки зору господарсько-правового забезпечення.

Виокремленням та дослідженням стимулювання господарської діяльності займалися, здебільшого фахівці-економісти та юристи в контексті засобу державного регулюючого впливу та практичної реалізації через поняття «функція права», як то: О. Дячун, Д. Задихайло, Т. Мельник, О. Розум, В. Турчак, В. Щербина та інші. Проблемою є виокремлення та дослідження поняття «стимулювання господарської діяльності» в умовах воєнного стану з точки зору господарсько-правового забезпечення та основні його сучасно-затребувані засоби (напрямки).

Виклад основного матеріалу. Стимулювання господарської діяльності – це не просто «допомога бізнесу», а комплексна стратегія держави та ринкових інститутів, яка представляє собою систему правових, економічних та організаційних важелів, спрямованих на спонукання суб'єктів господарювання до певної (бажаної для суспільства) поведінки. Адже саме «стимулювання розвитку суб'єктів малого підприємництва представляє собою комплекс заходів та стратегій, спрямованих на підтримку, зростання та зміцнення малого підприємництва. Мета цих заходів – створити сприятливі умови для розвитку підприємницької діяльності, підвищити її ефективність та конкурентоспроможність» [1]. Тобто, саме через стимулювання господарської діяльності з боку держави вбачається тісний зв'язок та взаємовплив сфери господарювання, економічних процесів, конкуренції, платоспроможності та інших важливих чинників належного існування та діяльності суб'єктів господарювання. Саме «економічний механізм державного регулювання економіки, який спрямовується на стимулювання розви-

тку і покращення структурних характеристик в секторі малого і середнього бізнесу країни / регіону, може бути описаний як спосіб, яким органи державної влади використовують різноманітні методи і засоби для забезпечення впливу на економіку з метою досягнення певних цілей. Цей механізм включає у себе систему організаційно-правових структур на різних рівнях управління і систему методів та форм державного контролю у сфері економіки загалом, а також функціонування і розвитку малого і середнього підприємництва зокрема» [2, с. 183].

Так, «одним з ефективних інструментів фінансового стимулювання на регіональному рівні є субсидування частини процентної ставки за кредитами, що можуть надаватися суб'єктам малого підприємництва на реалізацію інвестиційних проектів. Для малих підприємств практично в усіх країнах світу існують винятки, які полягають у застосуванні спеціальних ставок оподаткування, чітко прив'язаних до обсягів їх обороту; суттєво спрощеному характері процедури ведення ними обліку і звітності; податковому стимулюванні розвитку певних секторів підприємницької діяльності; підтримці новостворених підприємств тощо. Заслугує на увагу механізм реінвестування підприємством свого доходу у власний розвиток та оновлення основних засобів. При цьому податкові пільги нерозривно поєднуються із конкретними зобов'язаннями й відповідальністю підприємства щодо дотримання чітко визначених правил, термінів і обсягів рефінансування ним свого доходу» [3, с. 113]. Слушною є думка про те, що саме «систематизовані механізми стимулювання підприємницької активності мають комплексний характер і передбачають фінансові, адміністративно-регуляторні, інфраструктурні та соціально-психологічні заходи. До основних інструментів належать податкові пільги, грантові програми, доступне кредитування, дерегуляція підприємницької діяльності, розширення можливостей публічно-приватного партнерства, а також

створення індустріальних парків і спеціальних економічних зон. Запропоновані механізми враховують територіальні особливості та рівень економічної спроможності регіонів, що дає змогу адаптувати їх до конкретних умов розвитку місцевого бізнесу» [4, с. 9].

Таким чином, вчені-господарники та економісти розглядають стимулювання в контексті засобу державного регулювання та практичної реалізації функції стимулювання через три основні площини: економічний інструментарій («матеріальний інтерес») шляхом створення умов, за яких підприємцю стає вигідно інвестувати, експортувати або впроваджувати інновації, що включає податкові пільги, наприклад, зниження ставок для IT-сектору, «зеленої» енергетики або стартапів (наприклад, індустріальні парки), доступний ресурс, наприклад, пільгове кредитування (програми на кшталт «5-7-9 %»), гранти на розвиток переробної промисловості та державні замовлення, наприклад, гарантований збут продукції для стратегічно важливих галузей; правовий та регуляторний інструментарій («сприятливе середовище») або зменшення «тертя» у системі через дерегуляцію та захист прав, що включає: дерегуляцію, наприклад, скасування зайвих ліцензій та дозволів, стабільність шляхом передбачуваності та своєчасності законодавства (щоб правила гри не змінювалися щомісяця) та захист інвестицій, наприклад, ефективну судову систему та дієві механізми страхування воєнно-політичних ризиків (що критично актуально у 2026 році). Також, слід зазначити, що хоча термін «стимулювання» асоціюється з позитивом, у господарському праві воно виконує роль каталізатора, а саме: прискорює капіталізацію, тобто гроші не лежать «під матрацом», а йдуть у виробництво, змінює структуру економіки, наприклад, дозволяє перейти від експорту сировини до експорту товарів з високою доданою вартістю та підвищує стійкість, адже у кризові періоди саме стимулювання (наприклад, релокація бізнесу) дозволяє зберегти економічний суверенітет. Ефективне стимулювання – це не про «роздачу грошей», а про створення сигналів, тобто держава сигналізує: «Якщо ви будете будувати завод тут – ми допоможемо з мере-

жами. Якщо будете продавати за кордон – ми повернемо ПДВ миттєво».

Тобто «сучасний «воєнний» етап розвитку економіки визначає необхідність формування особливого погляду на природу державної підтримки та стимулювання розвитку бізнесу як сфери, яка, з одного боку, є ключовою для економічного зростання країни, а з іншого – перебуває у постійному пригніченні та обтяжена неефективними реформами й законодавчими обмеженнями» [5, с. 8]. При цьому «основними акцентами стимулювання розвитку підприємництва в контексті євроінтеграційних проявів національної економіки повинні стати: зниження податкового навантаження; установа пільг щодо оподаткування прибутку малих підприємств; надання державних субсидій і дотацій; державне пільгове кредитування; державна підтримка розвитку факторингової та лізингової діяльності; розміщення державного замовлення на випуск продукції та надання послуг сектором малих підприємств на конкурсній основі; створення розвинутої системи інформаційно-консультаційного забезпечення» [6, с. 87]. Представляється, що євроінтеграція для українського підприємництва – це не просто «відкриття кордонів», а глибока трансформація правил гри, адже у 2026 році, коли процес адаптації законодавства до *acquis communautaire* (права ЄС) вийшов на фінішну пряму, стимулювання бізнесу змістило фокус із виживання на відповідність високим стандартам конкуренції та сталого розвитку.

Основними акцентами стимулювання в цьому контексті є: гармонізація стандартів та «промисловий безвіз» (АКАА) де стимулювання спрямоване на те, щоб українські товари визнавалися в ЄС автоматично, без додаткових сертифікацій, з акцентом на технічне переоснащення підприємств під регламенти ЄС та певні інструменти, наприклад, гранти на сертифікацію продукції за стандартами ISO, CE, GlobalGAP; впровадження Європейського зеленого курсу (European Green Deal) та у 2026 році це вже не екологічне побажання, а економічна необхідність через запуск СВМ (вуглецевого податку на кордоні) з акцентом на декарбонізацію виробництва та енергоефективність, з метою щоб

український метал, цемент та добрива не стали занадто дорогими для європейського споживача через «брудне» виробництво; цифрова інтеграція (Digital Single Market) де стимулювання переходу на єдині цифрові стандарти з ЄС з акцентом на взаємне визнання електронних підписів (eIDAS) та розвиток e-commerce та у результаті вітчизняний підприємець може підписати контракт із партнером у Варшаві чи Берліні через «Дію» або аналогічні системи за лічені секунди та доступ до програм фінансування ЄС, адже Україна стала частиною великої мережі фінансової підтримки, що виходить за межі національного бюджету, наприклад, Ukraine Facility: Масштабна програма на €50 млрд, де значна частина коштів спрямована саме на приватний сектор через інвестиційні рамки (Ukraine Investment Framework) та Horizon Europe / COSME шляхом прямого доступу до конкурсів на інновації та підтримку малого бізнесу.

Ще на початку становлення незалежності нашої країни було прийнято декілька важливих нормативних актів, зміст яких визначав стимулювання як важливий засіб державного регулювання, та основні напрямки якого актуальні і в сьогодняшніх умовах воєнної економіки. За даними Державної служби статистики України, у 2023 р. найбільші втрати бізнесу та ліквідація підприємств (53,6 % загальної кількості закритих підприємств в Україні) спостерігалися в областях з високою концентрацією зареєстрованих підприємств: у м. Києві, в Одеській, Львівській, Дніпропетровській, Київській, Харківській і Запорізькій областях. У регіонах, де було зафіксовано найвищі показники створення нових підприємств, частка закритих бізнесів виявилася нижчою. Для цих областей (Запорізька, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська, Миколаївська та Кіровоградська) більш характерним був процес відкриття підприємств. Водночас у Тернопільській, Сумській та Житомирській областях спостерігався порівняно низький рівень як створення, так і ліквідації бізнесів, що свідчить про відносну стабільність підприємницької діяльності в цих регіонах [7]. Так, відповідно до Основних напрямів економічної політики України в умовах незалежності, що схвалені у жовтні 1991 р., стимулювання роз-

витку підприємництва в Україні передбачало: проведення стабільної державної політики підтримки підприємництва, правового і законодавчого забезпечення підприємницької діяльності; формування позитивної громадської думки про підприємництво, подолання стереотипу зрівняльних настроїв і тенденцій, виховання поваги до будь-яких форм власності й господарювання, що забезпечують створення високоефективної економіки та піднесення життєвого рівня народу; надання пільгового податкового режиму, який забезпечував би дієві стимули для відкриття нових та розширення дійових виробництв на пріоритетних напрямках, передусім тих, що ставлять за мету насичення споживчого ринку необхідними товарами та послугами; упровадження гнучкої системи фінансово-кредитної підтримки підприємництва через створення комерційних і некомерційних фондів сприяння та підтримки, спеціалізованих фірм, акціонерних, комерційних банків із пріоритетним обслуговуванням підприємців; створення розвинутої інфраструктури підтримки підприємства, спеціальних державних і комерційних служб експертного, консультаційного, бухгалтерського, страхового, аудиторського обслуговування, мережі дрібнооптових магазинів, ярмарків, брокерських контор, організацій із надання комерційних, банківських, лізингових, маркетингових, інформаційних і рекламних послуг; кадрового забезпечення підприємницької сфери [8]. Сучасне стимулювання – це перехід від «не заважати» до «активно допомагати» та саме воно передбачає створення умов, де бути прозорим бізнесом в Україні стає вигідніше, ніж працювати в тіні або за кордоном.

В іншій Постанові Верховної Ради України визначення форма стимулювання – програмування, та як наслідок, планування, та зазначено, що «головна мета цієї Програми – створення надійних механізмів протидії процесам дестабілізації економіки республіки шляхом вироблення надзвичайних заходів, реалізація яких дозволила б передусім забезпечити збільшення обсягів виробництва, обмежити надходження на споживчий ринок грошових ресурсів понад товарну масу, зупинити зниження життєвого рівня народу. Розв'язати ці

складні проблеми можливо лише на основі стимулювання розвитку ринкових відносин і підприємницької діяльності з одночасним створенням механізму їх державного регулювання та соціального захисту населення» [9]. Тобто, «програми фінансової підтримки підприємців, що передбачають часткове відшкодування суми кредиту (тіла кредиту), відсоткових ставок за кредитами, плати за користування позиками, які залучені для реалізації інвестиційних проєктів, створення нових робочих місць, розвиток інфраструктури коштом місцевих бюджетів» [10, с. 11]. Також, «на сьогоднішній день з боку українського Уряду були розроблені та запроваджені програми, які передбачають тимчасові послаблення та підтримку для бізнесу під час воєнного стану. Основною метою таких заходів є максимально можливе скорочення часу на адміністрування діяльності та фінансових зобов'язань бізнесу перед державою та стимулювання його розвитку в сучасних складних умовах» [11, с. 5]. Тобто, програми фінансової підтримки підприємців – це комплекс інструментів, за допомогою яких держава та міжнародні партнери стимулюють розвиток бізнесу, надаючи йому прямий або непрямий доступ до капіталу та це практичне втілення «стимулювання господарської діяльності», та в умовах 2026 року в Україні ці програми еволюціонували від простого «виживання» до стратегічного відновлення, енергонезалежності та інтеграції в ЄС.

Висновки. Стимулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану – це стратегія «економічного фронту», де головна мета зміщується з простого зростання на забезпечення стійкості (resilience), обороноздатності та швидкої адаптації. У 2026 році ці механізми стали ще більш точковими, фоку-

суючись на страхуванні ризиків та розвитку оборонних технологій.

Важливими ключовими напрямками стимулювання під час війни є:

– страхування воєнно-політичних ризиків, адже це фундаментальний чинник, без якого великі інвестиції в країну, що воює, неможливі. Він реалізується через певні механізми, так, наприклад, держава разом із міжнародними фінансовими інституціями (MIGA, DFC) та національним Експортно-кредитним агентством (ЕКА) впроваджує програми страхування від влучань, блокування портів чи втрати активів та як результат інвестор розуміє, що у разі «прильоту» він отримає компенсацію, що робить Україну прийнятним майданчиком для капіталу.

– дерегуляція та «декларативний принцип», адже Уряд максимально спрощує вхід у бізнес, щоб економіка не зупинялася через бюрократію, шляхом, наприклад, заміни ліцензій деклараціями, адже багато видів робіт, що потребували дозволів, тепер можна починати просто після подання повідомлення (декларації), податкові спецрежими, наприклад, збереження пільгових умов для критичного імпорту та ІТ-сектору (Дія.City);

– пряма фінансова підтримка та гранти, наприклад, коли банківське кредитування стає занадто дорогим або ризикованим, держава бере на себе роль донора через програму «5-7-9 %», коли держава компенсує відсоткову ставку, щоб бізнес отримував фактично безвідсоткові кошти на релокацію або оборонні замовлення та проєкт «єРобота», наприклад, безповоротні гранти на створення переробних підприємств, садівництва чи тепличного господарства (стимулювання самозайнятості та продовольчої безпеки).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Розум О.О. Методи та інструменти симулювання економічного розвитку суб'єктів малого підприємництва в умовах воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2024. № 7. URL: <https://www.nayka.com.ua/> (дата звернення: 06.01.2026).
2. Васильців Т., Магас Д. Економічний механізм стимулювання розвитку та структурного реформування сектору малого і середнього бізнесу в умовах євроінтеграції України. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2025. № 2. С. 182-186.
3. Турчак В. В., Олійник Л. Г. Стимулювання розвитку підприємництва на регіональному рівні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 19, частина 3. 2018. С. 111-115.

4. Іванова О.Ю., Іванов Ю.Б., Лаптев В.І. Механізми стимулювання підприємницької активності в періоди економічної нестабільності: територіальний аспект. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: зб. наук. пр. 2024 Випуск 4 (168). С. 8-15.

5. Мельник Т.Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 2 (100). С. 3-11.

6. Дячун О. Д. Стимулювання розвитку підприємництва в Україні в контексті європейських стандартів. Нарощування фінансово-економічного потенціалу суб'єктів економічних відносин як основа поступального розвитку територіально-господарських систем : монографія. Т. : ФОП Паляниця В.А., 2021.С. 85–89.

7. Державна служба статистики України: сайт. 2024. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 06.01.2026).

8. Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності : Постанова Верховної Ради України від 25.10.1991 р. № 1698-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698> (дата звернення: 06.01.2026).

9. Про Програму надзвичайних заходів щодо стабілізації економіки України та виходу її з кризового стану: Постанова Верховної Ради України від 03.07.1991 р. № 1698-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698> (дата звернення: 06.01.2026).

10. Таукешева Т.Д., Даудова Г.В., Прасол В.М. Механізми стимулювання розвитку підприємницької діяльності. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70). № 4. С. 8-14.

11. Мельник Т.Ю. Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 2 (100). С. 3-11.

Дата першого надходження статті до видання: 06.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.04.2026